

سازمان مالکیت فکری در ایران

کد موضوعی: ۲۷۰

شماره مسلسل: ۸۵۳۰

شهریور ماه ۱۳۸۶

دفتر: مطالعات فرهنگی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۴.....	بخش نخست - وضعیت حمایت از مالکیت فکری در ایران
۴.....	الف) مدیریت و توسعه مالکیت صنعتی
۶.....	ب) مدیریت و توسعه مالکیت ادبی و هنری
۱۰.....	ج) مدیریت مالکیت ارقام گیاهی
۱۲.....	بخش دوم - دیدگاه‌های مختلف درباره تأسیس سازمان مالکیت فکری
۱۸.....	نتیجه‌گیری
۱۹.....	منابع و مآخذ

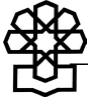
سازمان مالکیت فکری در ایران

چکیده

از نهم فروردین ۱۳۰۴ که نخستین قانون در زمینه علامت صنعتی و تجاری در ایران به تصویب رسید، ۸۲ سال می‌گذرد.

در طول این سال‌ها قوانین، معاهدات بین‌المللی و آیین‌نامه‌های قانونی، چندی در زمینه حقوق مالکیت فکری در کشور به تصویب رسیده است. در هر یک از این قوانین مرجعی جهت رسیدگی به مفاد آن قانون مشخص شده و به این ترتیب اجرای حقوق مالکیت فکری در حوزه اختیارات دستگاه‌های اداری و قضایی متعددی قرار گرفته است. با این وجود قسمت‌های عمده مدیریت مالکیت فکری از قبیل سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، پژوهش، امور بین‌الملل، ترویج، حمایت، حفظ و نگهداری، اطلاع‌رسانی و نظارت متولی مشخصی نداشته و لذا توسعه و اجرای این حقوق را با چالش‌های جدی مواجه ساخته است.

تأسیس سازمان فرابخشی و مستقل مالکیت فکری راهکار مؤثر و موفق است که بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه تجربه کرده‌اند. پیشنهاد مشخص نگارنده به منظور برون‌رفت از تنگناهای اجرایی و کاستی‌های ناشی از توسعه‌نیافتگی این حقوق در ایران، ترسیم چارچوب نهادی ویژه برای مدیریت و توسعه حقوق مالکیت فکری و ظرفیت‌سازی جهت تأسیس سازمان مالکیت فکری است.

موازی‌کاری همراه با چندگانگی، عدم انسجام در اجرای استراتژی‌ها، فقدان استراتژی راهبردی، افزایش هزینه‌ها بدون کارآمدی، مشخص نبودن مرز تصمیم‌گیر و مجری و مشخص نبودن متولی اصلی بعضی از امور از جمله کاستی‌هایی است که ضرورت تأسیس سازمان مالکیت فکری در ایران را دوچندان می‌سازد.

مقدمه

بند «۲» ماده (۲۷) اعلامیه جهانی حقوق بشر که در سال ۱۹۴۸ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل رسیده مالکیت فکری را به‌عنوان یکی از حقوق اساسی بشر به رسمیت شناخته است. هرکس حق دارد از حمایت منافع معنوی و مادی آثار علمی، فرهنگی یا هنری خود برخوردار شود.^۱

وجود قوانین و فرامین کارآمد برای تحقق این مهم بسیار حیاتی است. اما قوانین به تنهایی نمی‌توانند اهداف حمایتی را محقق کنند، لذا توجه دولت‌ها به پیش‌بینی سازوکارهای لازم جهت استیفای این حق^۲ و تلاش جهت تسهیل و تسریع احقاق حقوق، جلب شده است.

ادارات یا سازمان‌هایی که ممکن است یکی از اسامی زیر را بر خود داشته باشند. از جمله این تشریفات و سازوکارهایی است که به‌منظور مدیریت و توسعه نظام

۱. ماده (۱۶) اعلامیه اسلامی حقوق بشر مصوب ۱۹۹۰، بند «ج» ماده (۱۵) میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی مصوب ۱۹۶۹ و بند «۲» ماده (۱۹) میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۹۶۶ نیز این حق را به رسمیت شناخته‌اند.

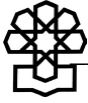

حمایت از مالکیت فکری در کشورهای مختلف پیش‌بینی شده‌اند: اداره کپی رایت، اداره ملی کپی رایت، دفتر ملی بایگانی دارایی‌های فکری و...

در نظام حمایت از مالکیت فکری ایران از بدو قانون‌گذاری در زمینه مالکیت صنعتی و بعدها در زمینه مالکیت ادبی و هنری و نیز نرم‌افزارهای رایانه‌ای و یا گونه‌های گیاهی، نهادهایی برای ثبت، شناسایی، بررسی فنی و محتوایی و نیز رسیدگی قضایی پیش‌بینی شده است. لکن علی‌رغم گذشت ۸۲ سال از آن تاریخ، استیفای حقوق پدیدآورندگان همچنان با مشکلات و مسائل متعدد روبه‌رو است همین موضوع اخیراً موجب نارضایتی اقبال مختلف از هنرمندان شده و تأمل جدی در مدیریت و توسعه نظام حمایت از مالکیت فکری در ایران را ضروری ساخته است.

همچنین بند «الف» ماده (۴۵) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز طراحی و استقرار کامل نظام جامع حقوق و مالکیت معنوی، ملی و بین‌المللی و پیش‌بینی ساختارهای اجرایی لازم در این زمینه را از جمله اقداماتی برشمرده که دولت به منظور گسترش بازار محصولات دانایی‌محور و دانش‌بنیان موظف به انجام آن شده است.

نوشتار حاضر ضمن بررسی وضعیت کنونی مدیریت مالکیت فکری در زمینه صنعت، آفرینش‌های ادبی و هنری، نرم‌افزارهای رایانه‌ای و گونه‌های گیاهی (بخش نخست) به تحلیل و ارزیابی دیدگاه‌های گوناگون درخصوص پیشنهاد تأسیس سازمان مالکیت فکری در ایران پرداخته است (بخش دوم).

بخش نخست - وضعیت حمایت از مالکیت فکری در ایران

الف) مدیریت و توسعه مالکیت صنعتی

حمایت از مالکیت صنعتی در ایران رسماً با تصویب «قانون علامت صنعتی و تجاری» در نهم فروردین ۱۳۰۴ آغاز شد ولی طولی نکشید که در سال ۱۳۱۰ قانون دیگری تحت عنوان «قانون ثبت علائم و اختراعات» وضع و قانون سال ۱۳۰۴ را منسوخ اعلام کرد. در تاریخ ۱۳۱۰/۴/۲۹ نظام‌نامه قانون ثبت علائم و اختراعات مشتمل بر ۵۹ ماده به تصویب رسید و شیوه‌های اجرای آن قانون را مشخص کرد. این نظام‌نامه نیز «آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت علائم تجاری و اختراعات» در سال ۱۳۳۷ به موجب آخرین ماده صراحتاً نسخ شد.

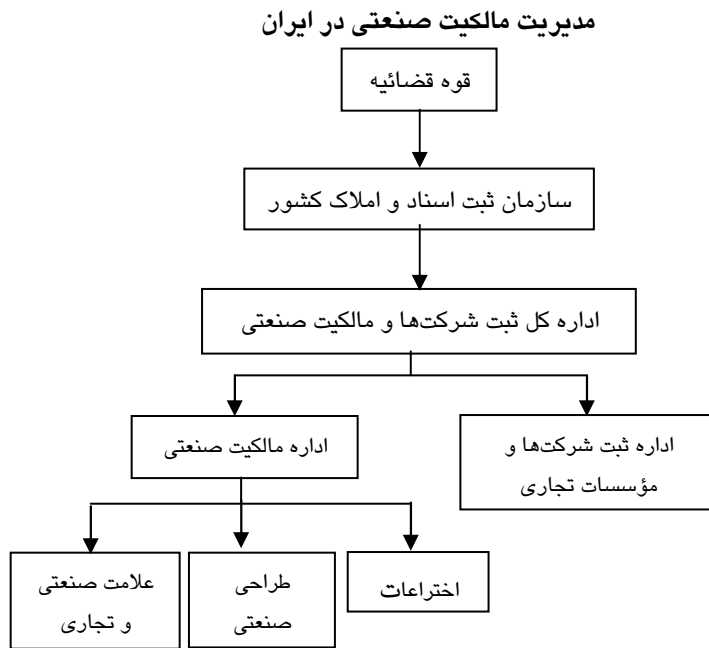
قانون ثبت علائم و اختراعات دارای سه فصل و ۵۱ ماده است و براساس آن امور حقوقی و ثبت اختراعات و علائم تجاری زیر نظر قوه قضائیه و توسط سازمان ثبت اسناد و املاک کشور اداره می‌گردد^۱ علاوه بر این رسیدگی به دعاوی قضایی پیرامون مصادیق مختلف مالکیت صنعتی در محاکم قضایی کشور صورت می‌پذیرد.^۲ قانون ثبت علائم و اختراعات سال ۱۳۱۰ و آیین‌نامه اجرایی آن مصوب ۱۳۳۷ درحال حاضر مقررات اصلی مربوط به مالکیت‌های صنعتی و تجاری در ایران به‌شمار می‌روند.

۱. به موجب ماده (۱) قانون وظایف اداره ثبت شرکتها و مالکیت صنعتی و تشکیلات آن برای ثبت شرکت‌های تجاری و علائم و اختراعات در تهران اداره‌ای به نام اداره ثبت شرکتها و علائم تجاری و اختراعات که جزو تشکیلات اداره کل ثبت است تشکیل می‌گردد. از طرفی مطابق ماده اول طرح اصلاحی آیین‌نامه ثبت شرکتها مصوب ۱۳۴۰ از تاریخ مزبور اداره ثبت شرکتها و علائم تجاری و اختراعات اداره کل ثبت در تهران به نام اداره ثبت شرکتها و مالکیت صنعتی نامیده شده است.

۲. ماده (۴۶) قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰/۴/۱.

از آنجا که در قانون جهت ثبت علائم و اختراعات شعبه مخصوصی از محاکم تهران پیش‌بینی شده بود، در راستای تخصص ادارات ثبت مصوبه‌ای تحت عنوان «وظایف اداره ثبت شرکت‌ها و علائم تجاری و اختراعات و تشکیلات آن» در سال ۱۳۲۷ وضع و تکالیف شعبه مخصوص محاکمه تهران در ثبت را برعهده گرفت این مصوبه در سال ۱۳۴۰ با عنوان «اداره ثبت شرکت‌ها و مالکیت صنعتی و تشکیلات آن» اصلاح شد و هم‌اکنون نیز به همین عنوان مجری است.^۱ به‌طور خلاصه مدیریت مالکیت صنعتی در کشور در حال حاضر به شرح نمودار زیر است:

ب) مدیریت و توسعه مالکیت ادبی و هنری

حمایت از حق مؤلف گرچه سابقه زیادی (بیش از دو قرن) در کشورهای اروپایی و آمریکایی داشته است ولی تا سال ۱۳۴۸ یعنی سالی که قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان به تصویب رسید. در ایران قانون جامع و مناسبی برای حمایت از مالکیت ادبی و هنری وجود نداشت و حق مؤلف تا این سال توسط مواد (۲۴۵) تا (۲۴۸) از فصل یازدهم مبحث دسیسه و تقلب در کسب و تجارت مربوط به قانون جزای عمومی سال ۱۳۱۰ حمایت می‌شد.

به‌دنبال این موارد و گسترش ارتباطات فرهنگی و لزوم حمایت از حق مؤلف، در سال ۱۳۳۴ طرحی در ۹ ماده و ۲ تبصره به‌وسیله ۲۲ تن از نمایندگان مجلس شورای ملی تقدیم مجلس شد که این طرح به‌دلایلی پس از ارائه در جلسه علنی به کمیسیون فرهنگ ارجاع و در

۱. براساس جزء سوم بند «ج» ماده (۲) قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یکی از مأموریت‌های اصلی این وزارت، ارزیابی و تأیید اختراعات، اکتشافات و نوآوری‌ها با همکاری سایر مراکز علمی و تحقیقاتی کشور به منظور فراهم کردن زمینه حمایت از حقوق مالکیت معنوی و ثبت در مراجع ذی‌ربط است. به همین منظور سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی به‌طور رسمی از ابتدای سال ۱۳۸۴ شمسی در معاونت اطلاعاتی علمی و ارتباطات بین‌الملل خود مدیریت مالکیت فکری را تأسیس نموده و ثبت خارج از اختراعات و نوآوری‌هایی را که قابلیت و ارزش جهانی دارد، به انجام می‌رساند.

همان کمیسیون مختومه شد. دو سال بعد یعنی در سال ۱۳۳۶ دولت لایحه قانونی موسوم به «تألیف و ترجمه» مشتمل بر ۱۶ ماده و ۳ تبصره به مجلس سنا تسلیم کرد که این بار نیز به نتیجه‌ای نینجامید. به‌همین صورت لایحه قانونی حفظ حقوق مؤلف اواخر بهمن سال ۱۳۳۸ و طرح مالکیت ادبی و هنری سال ۱۳۴۲ نیز به سرنوشت نمونه‌های قبلی دچار شدند.

در پی همین تلاش‌ها، در سال ۱۳۴۶ وزارت فرهنگ و هنر «لایحه حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان» را در ۳۳ ماده و ۳ تبصره تهیه و پس از بررسی حزب ایران نوین در آبان ماه ۱۳۴۷ به مجلس تقدیم کرد. این لایحه در تاریخ یازدهم دی ماه ۱۳۴۸ به‌عنوان نخستین قانون مستقل در زمینه حمایت از حق مؤلف به تصویب مجلس شورای ملی رسید. به موجب ماده (۳۲) این قانون، مواد (۲۴۵) تا (۲۴۸) قانون جزای عمومی ۱۳۱۰ نسخ شد. آیین‌نامه اجرایی ماده (۲۱) این قانون نیز در تاریخ ۴ دی ماه ۱۳۵۰ به تصویب هیئت وزیران رسید.^۱

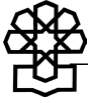
طبق قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ و آیین‌نامه اجرایی ماده (۲۱) آن مدیریت این حوزه از مالکیت فکری به عهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی گذارد شده است.^۲

۱. امانی، تقی، قوانین و مقررات حقوق مالکیت فکری، بهنامی ۱۳۸۳، ص ۳۴.

۲. مطابق ماده (۱۲) این قانون پس از مرگ پدیدآورنده اگر وارثی وجود نداشته باشد یا بر اثر وصایات حقوق مادی خویش را به کسی منتقل نکرده باشد حقوق مادی پدید آورنده برای مدت ۳۰ سال به‌منظور استفاده عمومی در اختیار وزارت فرهنگ و هنر (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) قرار خواهد گرفت.

مطابق ماده (۲۱) همین قانون پدیدآورندگان می‌توانند اثر و نام و عنوان و نشانه ویژه اثر خود را در مراکزی که وزارت فرهنگ و هنر با تعیین نوع آثار آگهی می‌کند به ثبت برسانند.

مطابق ماده (۱) آیین‌نامه اجرایی ماده (۲۱) این قانون، ثبت اثر طبق درخواست نامه چاپی که از طرف وزارت فرهنگ و هنر تهیه و در اختیار درخواست‌کننده ثبت اثر گذارده می‌شود به‌عمل می‌آید.

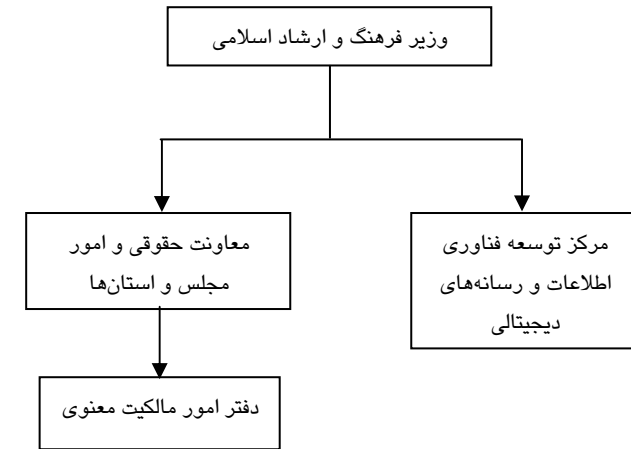
در سال ۱۳۵۱ به‌دنبال قانون فوق‌الذکر و در جهت پاسخ به اعتراض برخی گروه‌های ذی‌نفع به‌ویژه مترجمان، «لایحه ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار حقوقی» مشتمل بر ۱۲ ماده به مجلس ارائه و در سال ۱۳۵۲ به تصویب رسید و قانون سال ۱۳۴۸ را تکمیل کرد.

از آنجا که در دو قانون مورد اشاره حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای مورد نظر واقع نشده بود از این جهت قوانین ایران ناقص می‌نمود، در دی ماه ۱۳۷۹ «قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای» مشتمل بر ۱۷ ماده به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. با تصویب این قانون، حوزه حمایت‌های ملی از مالکیت فکری در ایران گسترش یافت و ضمانت اجرای مدنی و کیفری برای نقض حقوق پدیدآورندگان این آثار مقرر گردید. گرچه قانون اخیر نرم‌افزارهای رایانه‌ای را در گروه مالکیت‌های ادبی و هنری قرار می‌دهد ولی اگر نرم‌افزار عنوان اختراع داشته و تأییدیه فنی شورای عالی انفورماتیک نیز صادر شود در آن صورت امکان ثبت آن نرم‌افزار مطابق قانون ثبت علائم و اختراعات وجود دارد. به این ترتیب بررسی جنبه فنی با شورای عالی انفورماتیک و بررسی محتوایی و ثبت نرم‌افزار با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است.

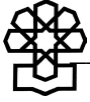
در حال حاضر مرکز توسعه فناوری اطلاعات و رسانه‌های دیجیتال در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تأسیس شده و امور مالکیت معنوی با‌عنوان دفتر امور مالکیت معنوی در معاونت حقوقی و امور مجلس و استان‌ها تعریف شده است. مدیریت مالکیت ادبی و هنری در کشور را می‌توان در نمودار زیر خلاصه کرد.

مدیریت مالکیت ادبی و هنری

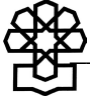
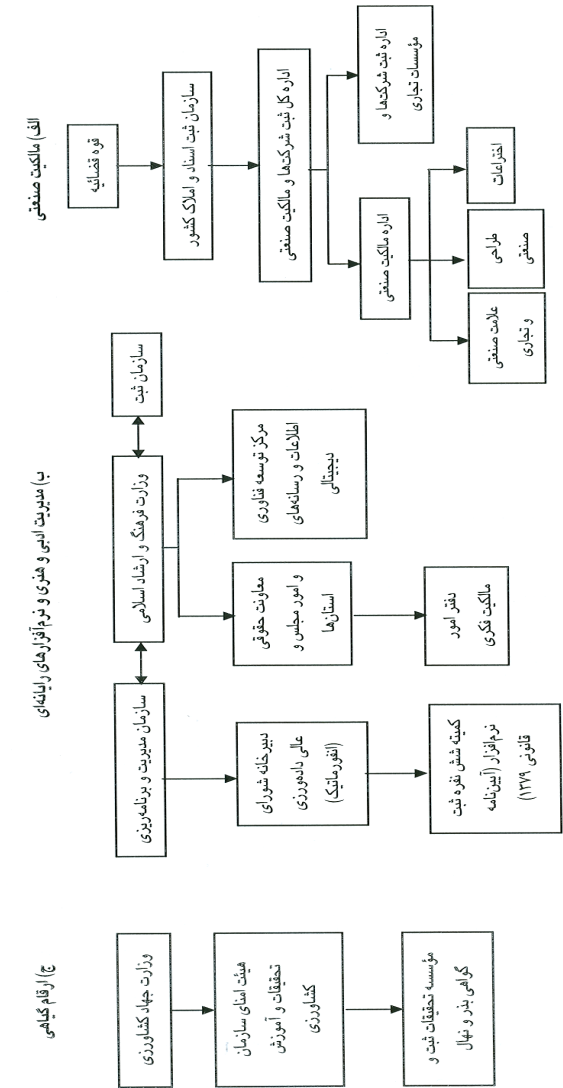
مطابق ماده (۱۶۰) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز گزارش‌های پژوهشی، پایان‌نامه‌ها و نرم‌افزارهای چند رسانه‌ای به‌عنوان «اثر» مشمول مفاد قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸/۱۰/۱۱ می‌گردد. ثبت نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای از لحاظ فنی و رایانه‌ای توسط دبیرخانه شورای عالی داده‌ورزی انجام می‌شود. شورای عالی یاد شده موظف است در موقع ثبت اثر، نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را اخذ کند. تبصره این ماده نیز تصریح می‌کند. نحوه ثبت آثار فرهنگ مکتوب، هنری، سینمایی و نرم‌افزارهای رایانه‌ای برای استفاده از حق انحصاری توسط صاحبان آن‌ها به موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به پیشنهاد سازمان برنامه و بودجه و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

ج) مدیریت مالکیت ارقام گیاهی

مطابق ماده (۲) قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال مصوب ۱۳۸۲/۴/۲۹ مؤسسه تحقیقات ثبت و گواهی بذر و نهال در سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی و با استفاده از امکانات فیزیکی و کارکنان موجود وزارت جهاد کشاورزی و زیر نظر هیئت امنای سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی تأسیس می‌شود. شناسایی، ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال در کشور منحصراً توسط این مؤسسه انجام خواهد شد. براساس تبصره «۵» ماده (۲) این قانون رئیس مؤسسه به پیشنهاد معاون وزیر و رئیس سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی و با حکم وزیر جهاد کشاورزی به این سمت منصوب خواهد شد.

علی‌رغم برنامه‌ریزی‌هایی که در مجموعه قوانین حمایت از مالکیت فکری در ایران به‌منظور استیفای این حق برای پدیدآورندگان صورت گرفته است به دلایل متعدد استیفای این حق در ایران با مشکلات متعددی مواجه بوده است بنابراین نهادی که به‌صورت کلی متولی تمامی جنبه‌های مختلف حمایت از مالکیت فکری در ایران باشد وجود ندارد و استراتژی خاصی جهت ارتقای کلیه زمینه‌های مالکیت فکری در ایران تدوین نشده است با توجه به این موارد و نیز به‌منظور تدوین سیاست‌گذاری‌های کلی، گشودن تنگناهای اجرایی، بررسی کارشناسانه قوانین و مقررات و برطرف کردن کاستی‌های موجود امکان و ضرورت تأسیس سازمان مالکیت فکری در ایران در بخش دوم مورد بررسی قرار گرفته است.

بخش دوم - دیدگاه‌های مختلف درباره تأسیس سازمان مالکیت فکری

دیدگاه نخست - مطابق اصل هفتادوپنجم قانون اساسی طرح‌های قانونی و پیشنهادهای و اصلاحاتی که نمایندگان درخصوص لوایح قانونی عنوان می‌کنند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم باشد. از آنجا که تأسیس سازمان مستقلی با عنوان مالکیت فکری موجب افزایش هزینه عمومی می‌شود و از طرفی طریق جبران یا تأمین هزینه‌های جدید نیز معین نشده است. لذا قابل طرح در مجلس نیست

از سوی دیگر تأسیس چنین سازمانی با سیاست کوچک‌سازی دولت که در برنامه چهارم توسعه پیش‌بینی شده نیز مغایر است. مطابق ماده (۱۳۹) قانون برنامه چهارم توسعه به منظور اصلاح ساختار و تشکیلات دستگاه‌های اجرایی دولت موظف است تا پایان سال اول برنامه چهارم پیشنهاد حذف یا واگذاری حداقل بیست درصد (۲۰٪) از تعداد سازمان‌ها و نهادها و مؤسسات و شرکت‌ها و نظایر آن را به سایر بخش‌ها و ادغام و انحلال دستگاه‌های غیرضرور را جهت تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم کند.

براساس بند «ب» همین ماده ایجاد وزارتخانه، مؤسسه دولتی - نهاد عمومی غیردولتی - شرکت دولتی و دستگاه‌هایی با عناوین مشابه ممنوع دانسته شده است. به این ترتیب تأسیس چنین سازمانی مغایر قانون اساسی و برنامه چهارم توسعه است.

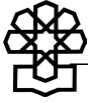
دیدگاه دوم - براساس این دیدگاه اولاً، مجموعه فعالیت‌های مرتبط با حمایت حقوقی از مصادیق مالکیت صنعتی در ایران توسط اداره کل ثبت شرکت‌ها و مالکیت صنعتی که

زیرمجموعه سازمان ثبت اسناد و املاک کشور است مدیریت می‌شود. رئیس آن توسط ریاست سازمان ثبت اسناد و املاک کشور تعیین می‌گردد و تقریباً فعالیت‌های اصلی و اثرگذار این حوزه از مالکیت فکری در کشور توسط این سازمان انجام می‌شود. مضافاً به اینکه متولی مالکیت فکری کشور و نقطه مورد توجه^۱ سازمان جهانی مالکیت فکری در ایران نیز است. ثانیاً، طبق قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ این حوزه از مالکیت فکری به عهده وزارت فرهنگ و ارشاد گذارده شده است و طبق قانون حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ به‌طور مشترک این حوزه به عهده شورای عالی انفورماتیک و سازمان ثبت گذارده شده است. به این ترتیب مالکیت فکری در کشور در بخش‌های مختلف متولیانی معین دارد و نیاز به تأسیس سازمان جدید مالکیت فکری در کشور نیست. اما با توجه به اینکه نهادی مستقل که به‌صورت فراگیر متولی تمامی جنبه‌های حمایت از مالکیت فکری در ایران باشد وجود ندارد و استراتژی خاصی جهت ارتقای کلیه زمینه‌های مالکیت فکری در ایران تدوین نشده است. لذا پیشنهاد مشخص این دیدگاه آن است که در اداره مالکیت صنعتی با هماهنگی و محوریت سازمان ثبت، شورای عالی مالکیت فکری جهت تدوین استراتژی جامع ملی مالکیت فکری ایجاد شود و در بلندمدت اجرای تمام جنبه‌های این موضوع در این نهاد متمرکز شود. دلیل پیشنهاددهندگان این نظر تلاش فراوان اداره مالکیت صنعتی در چند سال اخیر جهت ارتقا و حمایت از مصادیق مالکیت صنعتی و در نظر گرفتن تجربیات و وظایف سازمان ثبت در این حوزه است.^۲

1. Focal Point

۲. این دیدگاه از طرف مشاوران و کارشناسان اداره کل ثبت شرکت‌ها و مالکیت صنعتی مطرح شده است.

دیدگاه سوم - مطابق تبصره «۵» الحاقی (مصوب ۱۳۷۰/۹/۳) به ماده واحده قانون عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمان‌ها و مجامع بین‌المللی (مصوب ۱۳۶۵/۱/۲۶) تعیین دستگاه‌ها یا نمایندگان طرف عضویت یا پرداخت کمک به سازمان‌ها و مجامع بین‌المللی موضوع ماده واحده مصوب ۱۳۶۵ به عهده دولت است. هیئت وزیران نیز مطابق تصویب‌نامه شماره ۷۰۷۴/ت، ۲۸۵۳۲ هـ مورخ ۱۳۸۲/۲/۱۶ مقرر داشته است: وزارت دادگستری به‌عنوان نماینده دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمان جهانی مالکیت معنوی تعیین می‌شود.^۱

با توجه به موارد فوق دیدگاه سوم آن است که وزارت دادگستری به‌عنوان نماینده دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمان جهانی مالکیت فکری^۲ تعیین شده است و انجام امر نمایندگی لزوم هماهنگی و تعامل نزدیک با سایر دستگاه‌ها و وزارتخانه‌ها را می‌طلبد، از طرفی این وزارتخانه موافقت خود را با تشکیل نهاد فرابخشی که دربرگیرنده طیفی از سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط به‌منظور هدفی واحد را موجب شود اعلام کرده و چنانچه اقتضا کند که تشکیل شورای عالی مالکیت فکری در دستور کار قرار گیرد با توجه به ماهیت حقوقی موضوع و نیز اهتمام در اجرای اصل ۱۶۰ قانون اساسی با مدیریت و محوریت وزارت دادگستری و استقرار دبیرخانه شورا در وزارتخانه تمشیت امور با وزارت دادگستری خواهد بود.^۳

بر این اساس هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۶/۲/۱۲ بنا به پیشنهاد شماره

۱. براساس بند «ب» ماده (۷) کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت معنوی دولت هر کشوری از طریق یک نماینده که می‌تواند توسط نمایندگان جایگزین، مشاوران یا کارشناسانی یاری شود، نمایندگی خواهد داشت.

2. WIPO

۳. نامه شماره ۱۱۱/۰۲/۱۰۶۶۱ به تاریخ ۱۳۸۵/۵/۳۰ وزیر دادگستری به معاون حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری

۷۱۸۴۷ مورخ ۱۳۸۵/۶/۲۰ معاونت حقوقی و امور مجلس رئیس‌جمهور و به استناد تبصره «۵» الحاقی به ماده واحده قانون عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمان‌ها و مجامع بین‌المللی مصوب ۱۳۷۰ چنین تصویب کرد:

شورایی با مسئولیت وزیر دادگستری و عضویت رئیس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و معاونین وزرای علوم، تحقیقات و فناوری، فرهنگ و ارشاد اسلامی، ارتباطات و فناوری اطلاعات، امور خارجه، جهاد کشاورزی، بازرگانی و صنایع و معادن، نمایندگان سازمان صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری جهت سیاستگذاری ملی و هماهنگی دستگاه‌های اجرایی در زمینه مالکیت معنوی و اجرایی کردن برنامه‌های همکاری با سازمان جهانی مالکیت معنوی تشکیل می‌گردد.^۱

دبیرخانه شورای یاد شده در سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مستقر خواهد بود.^۲

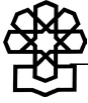
البته این دیدگاه مورد اعتراض سازمان ثبت اسناد و املاک کشور قرار گرفته و در دیوان عدالت اداری در حال بررسی است.^۳

دیدگاه چهارم - این ایده از طرف کارشناسان حوزه فرهنگ و هنر در راستای

۱. این دیدگاه مورد تأیید و حمایت جدی وزارت دادگستری است و از سوی معاونان آن وزارت مطرح شده است.

۲. تصویب‌نامه هیئت وزیران به شماره ۲۲۲۴۸/ث/۳۵۹۰۴ هـ مورخ ۱۳۸۶/۲/۱۷.

۳. لازم به ذکر است مطابق مصوبه هیئت وزیران به شماره ۳۵۶۰۰ ت ۲۰۷ هـ مورخ ۱۳۷۲/۶/۷ هیئت وزیران، در مواردی که اختلاف نظر دستگاه‌ها در استنباط از قوانین و مقررات، منجر به استعلام از معاونت حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری می‌شود نظر معاونت یاد شده برای کلیه دستگاه‌های ذی‌ربط لازم‌الاتباع است. در مورد فوق سازمان ثبت جزء قوه قضائیه است و این مصوبه را درخصوص اختلاف دستگاه‌های قوه مجریه مجری می‌داند. لذا موضوع در دیوان عدالت اداری مطرح شده است.

پاسخگویی به دغدغه هنرمندان به‌ویژه سینماگران و در جهت استیفای حقوق آن‌ها مطرح شده و ناظر به مدیریت کلان مالکیت فکری در کشور نیست. براساس این پیشنهاد یک «نهاد عمومی غیردولتی» وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با عضویت تمامی دستگاه‌های اجرایی، امنیتی - انتظامی و قضائی تأسیس می‌گردد و بررسی و رسیدگی به وضعیت حقوق پدیدآورندگان را در دستور کار خود قرار می‌دهد. این نهاد در صورت لزوم علاوه بر برنامه‌ریزی و مشاوره، متولی پیگیری، اقامه دعوا و اجرای احکام قضایی درخصوص مالکیت فکری خواهد بود.

این نهاد برای انجام فعالیت‌های خود از متقاضیان مبالغی را دریافت خواهد کرد و با نظارت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مسئولیت‌های خویش را به انجام می‌رساند.^۱

دیدگاه پنجم - براساس این دیدگاه تأسیس سازمانی مستقل و فرابخشی برای حمایت از مالکیت فکری در ایران نه تنها ممکن بلکه ضروری است و باید تلاش کرد موانع قانونی و ساختاری که از تأسیس چنین نهادی جلوگیری می‌کند برطرف شود. براساس این نظر لازم است ضمن مطالعه تطبیقی در نظام حقوقی سایر کشورهایی

۱. این دیدگاه شباهت فراوانی با سازمان‌های مدافع حق مؤلف در فرانسه دارد، به موجب قانون حق مؤلف فرانسه مصوب ۱۹۵۷ پدید آورنده می‌تواند به یک انجمن یا اتحادیه وکالت دهد تا در بهره‌برداری از اثر وی، اقدامات قانونی لازم از قبیل انعقاد قرار داد، دریافت حقوق مادی و دفاع از حقوق او را در هنگام ضرورت به عمل آورد. سازمان‌های مدافع حق مؤلف در فرانسه دو دسته‌اند: سازمان‌های حقوق خصوصی و حقوق عمومی، انجمن مؤلفان، مصنفان و ناشران موسیقی (S.A.C.E.M)، انجمن مؤلفان و مصنفان در اماتیک (S.A.C.D) انجمن مدیریت حقوق تکثیر مکانیکی (ضبط) پدیدآورندگان، مصنفان و ناظران (S.D.R.M) انجمن مالکیت هنری طرح‌ها و مدل‌ها (S.P.A.D.E.M) از جمله سازمان‌های حقوق خصوصی است و صندوق ملی ادبیات یک مؤسسه عمومی با شخصیت حقوقی مستقل بوده و زیر نظر وزیر هنرها و ادبیات، قرار دارد و به موجب قانون خاص به‌وجود آمده است.

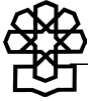
که دارای سازمان مستقلی برای مدیریت و توسعه حمایت مالکیت فکری هستند، بهترین و مناسب‌ترین ساختار برای کشور طراحی شود.

درخصوص تأسیس این سازمان و موانعی که از لحاظ قانونی یا ساختاری پیش پای آن است توضیحاتی چند ضروری است:

اولاً تصویب‌نامه هیئت وزیران (به شماره ۷۰۷۴/ت/۲۸۵۳۲ هـ مورخ ۱۳۸۲/۲/۱۶) وزارت دادگستری را فقط نماینده دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمان جهانی مالکیت معنوی تعیین کرده و تفسیر موسع این مصوبه به طوری که مانع از تأسیس یک سازمان فرابخشی درخصوص مدیریت و توسعه حمایت از مالکیت فکری در ایران گردد فاقد وجاهت قانونی است.

ثانیاً در حال حاضر بیش از ۱۰۰ مرکز، اداره، دفتر، کمیته و امثال آن در بخش‌های مختلف در زمینه مالکیت فکری فعالیت می‌کنند و تأسیس سازمان فرابخشی مالکیت فکری ضمن ایجاد هماهنگی میان این بخش‌ها موجب افزایش کارایی و کارآمدی و اتخاذ رویکرد «فعال توسعه محور» در زمینه مالکیت فکری در کشور خواهد شد مضافاً به اینکه موجب کوچک‌تر شدن نهادهای ستادی شده و در راستای تحقق اهداف ماده (۱۳۹) برنامه چهارم توسعه اقتصادی و ... خواهد بود.

ثالثاً با توجه به خدماتی که چنین سازمانی به بخش‌های خصوصی، مراجعه‌کنندگان و نهادهای دولتی ارائه می‌کنند و درآمدهایی از جمله حق ثبت اثر، حق مشاوره، شهریه آموزش، و هزینه پیگیری‌اداری و قضایی کسب خواهد کرد و تأسیس این سازمان نه تنها مغایرتی با اصل هفتادوپنجم قانون اساسی ندارد بلکه موجب افزایش درآمدها و رونق رقابت منصفانه در بخش‌های خصوصی و دولتی می‌گردد.

بدیهی است پرسش‌های عدیده‌ای درخصوص اختیارات، ساختار تشکیلاتی، ماهیت حقوقی و ... این سازمان مطرح خواهد شد. در هر حال می‌توان از تجربه سایر کشورها از جمله ژاپن، سنگاپور، کانادا، آمریکا که سازمان‌های مستقلی را برای حمایت از مالکیت فکری طراحی کرده‌اند استفاده کرد و ضمن بهره‌برداری از ظرفیت کارشناسی کشور پاسخ مناسب برای مسائل پیش‌رو یافت.

- سازمان مالکیت فکری ماهیتی اداری - اجرایی دارد یا ماهیتی قضایی؟

نتیجه‌گیری

از آنچه گفته شد، چنین برمی‌آید که دیدگاه‌های گوناگونی درخصوص مدیریت مالکیت فکری در ایران وجود دارد. علی‌رغم توجه به‌نظر دستگاه‌هایی که در حال حاضر متصدی جنبه‌هایی از مالکیت فکری در ایران هستند پیشنهاد مشخص نگارنده آن است که تأسیس سازمان مالکیت فکری در ایران نه تنها ممکن بلکه ضروری است. ضرورت آن ریشه در تجربه ۸۲ سال گذشته قانون‌گذاری در زمینه مالکیت فکری در ایران دارد. چرا که با وجود تجربه نسبتاً طولانی توفیقی در استیفای حق آفرینندگان حاصل نشده است. امکان آن نیز ریشه در تجربه موفق و مؤثر کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه دارد.

بدیهی است فلسفه تأسیس چنین سازمانی فقدان هرگونه متصدی در نظام حقوقی ایران برای مالکیت فکری نیست بلکه فقدان یک سازمان مستقل و فرابخشی است تا علاوه بر تصدی ثبت اثر و بررسی فنی و محتوایی آن‌ها، سیاست‌گذاری، به روز کردن قوانین و

مقررات و زمینه‌سازی جهت احقاق حقوق پدیدآورندگان را مدیریت نماید. این سازمان محصول تلفیق اداره‌ها، دفترها، مراکزها و کمیته‌هایی است که در حال حاضر به صورت بخشی در زمینه مالکیت فکری فعالند و با انفکاک از بخش‌های مختلف در یک سازمان اداره خواهند شد. پرهیز از موازی‌کاری و پراکندگی سیاست‌ها، تقویت پاسخگویی ایجاد وحدت رویه به منظور کنترل و نظارت بیشتر کاهش هزینه‌ها، کوچک‌سازی بخش‌های ستادی و اتخاذ رویکرد «فعال توسعه محور» از جمله منافع تأسیس سازمان مستقل و فرابخشی مالکیت فکری در ایران است.

منابع و مآخذ

۱. آیتی، حمید، حقوق آفرینش‌های فکری، تهران: نشر حقوقدان، ۱۳۷۵.
۲. امانی، تقی، قوانین و مقررات حقوق مالکیت فکری، تهران: بهنامی، ۱۳۸۳.
۳. گرباود، الفبای حقوق پدیدآورنده (کپی‌رایت)، مترجم غلامرضا لایقی، تهران: خانه کتاب، ۱۳۸۰.
۴. اسماعیلی، محسن، حمایت از مالکیت‌های ادبی و هنری و سیر تحول آن در حقوق ایران، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۵ و ۵۱ ص ۴۹-۷۰.
۵. لوح فشرده حق، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
6. www.jpo.go.jp
7. www.kipo.gov.kr
8. www.ipos.gov.sg
9. www.sipo.gov.cn
10. www.maj.ir
11. IP.IROST.org
12. www.msrt.ir

شماره مسلسل: ۸۵۳۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: سازمان مالکیت فکری در ایران
Report Title: Organization Of Intellectual Property In Iran

نام دفتر: مطالعات فرهنگی (گروه هنر، رسانه و میراث فرهنگی)

تهیه و تدوین: سیدعلی محسنیان

ناظر علمی: طهمورث قاسمی

متقاضی: امیررضا خادم (عضو کمیسیون فرهنگی)

ویراستار: —

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آن‌ها:

۱. مالکیت فکری (Intellectual Property)

۲. مالکیت صنعتی (Industrial Properry)

۳. نظام حقوقی ایران (Iran Legal System)

۴. سازمان (Organization)

منابع و مآخذ تهیه گزارش:

در انتهای گزارش درج شده است.

تاریخ انتشار: ۱۳۸۶/۶/۵